

מעדני כת

משיעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

פרשת ויצא תשפ"א שנה שנייה גליון 62

בעניין מי שבירך בקריאת התורה על הקריאה של שבוע הבא מה יעשה כדי שלא תהא ברכתו לבטלה

והנה במגן אברהם סימן ק"מ כתב שאם התחיל לקרות בקריאה שאין קורין בה והוצרך לדלג לקריאה שקורין בה אינו מברך מאחר שכבר קרא בקריאה שבירך עליה וחל הברכה עליה לכן גם אם קורא בקריאה אחרת אינו חוזר ומברך ולדבריו יכול לקרוא בפרשה שהתחיל לקרות ג' פסוקים ויצא בה לדברי העורך השולחן ואח"כ מדלג לקריאה שצריך לקרות בה ואינו מברך לפניו ומברך לאחריה ופוסט בברכתו לאחריה שניהם גם את הקריאה ראשונה וגם את קריאה שניה ויצא יד"ח א.

אמנם בביאור הלכה שם הכריע דלא כמגן אברהם שכמה אחרונים פליגי עליה וס"ל שגם בהתחיל לקרות כשהוא קורא בקריאה אחרת צריך לחזור ולברך הגם שקרא בקריאה שבירך עליה מאחר ולא היה דעתו על קריאה זו ולפ"ז הרי הוא צריך לקרות בקריאה המחויבת לציבור וצריך לחזור ולברך על קריאה זו והדר צ"ע למעשה איך יכניס עצמו בספק ברכה לבטלה שהרי ספק אם צריך לחזור ולקרות בפרשה שניה שמו יוצא בפרשה ראשונה.

יבואר שגם אם חוזר לקרוא במקום הראוי הרי נמצא שברכתו לבטלה אפ"ה חוזר קורא במקום הראוי לו

אכן נראה שבוודאי יחזור למקום שצריך לקרות ולברך על קריאתו ולא חישנין לברכה לבטלה דהנה בשו"ע (סימן ק"מ ס"ג) כתב וז"ל העולה לקרות בתורה והוא לו מקום שצריך לקרות, וברך על התורה והתחיל לקרות או לא התחיל והזכירוהו שפרשה אחרת צריך לקרות וגלל הספר תורה למקום שצריך לקרות בו, ו"א שאינו צריך לחזור ולברך, וי"א שצריך, עכ"ל, ונקטינן כ"א בתרא, ולאורה קשה כיון שבירך על קריאה אחרת ואם יעבור לקריאה שצריך לקרות בה צריך לברך שנית ויעבור על ברכה לבטלה למה לא יקרא בפרשה שהתחיל בה.

ובשלמא אי איירי בשבת נחא שאי אפשר לקרות בפרשה אחרת אבל בחול שכמה פוסקים ס"ל שאפשר לקרות בפרשה אחרת למה לא יקרא באותו פרשה שהתחיל בה כדי שלא יעבור בברכה לבטלה והרי השו"ע איירי בחול שהרי הוא בהלכות קריאת התורה של חול.

ומזכרח לכאורה דבוודאי צריך לחזור ולקרא קריאה שהציבור צריכים לקרוא ומאחד מתרי טעמי או דבאמת קריאה זו מעכבת ואין יוצאין בקריאה אחרת וכשיטת הבנין ציון או דאע"פ שיוצאין בקריאה אחרת אבל מדינת דגמ' במגילה (דף ל"א) שצריכים לקרוא בשבת במנחה ובשני ובחמישי במקום שהפסיקו לקרות בשבת הקודם ולכן אע"פ שהעולה בירך לבטלה אין הציבור צריך לקרוא קריאה שאינה קריאת הציבור לכתחלה ולכן מדלג למקום שצריך לקרוא מברך לפניו ולאחריה ולא חיישינן לברכה לבטלה ולפ"ז הוא הדין בעניינינו שפיר מדלג לקריאה של פרשת חיי שרה ומברך לפניו ולא חיישינן לברכה לבטלה.

יבואר בקריאה של חול המועד פסח ששינה בקריאה והתחיל בקריאה אחרת

והנה מעשה היה בחול המועד פסח שהתחיל הקורא לקרות בפרשת אם כסף תלוה ביום שהיו צריכים לקרוא קדש לי כל בכוזר ואמר הרב דשם שיקראו עד סוף הקריאה כדי שייגעו לעניי המועדות ושוב ידלגו לקדש לי שהוא אחד ענינא שמדלגין כמבואר בגמ' יומא דף ע' ויקראו עד לוי של פרשת קדש.

ובאמת בחול המועד פסח אם החליפו הקריאה יצאו כמבואר במ"ב סימן ת"צ אבל אין ראוי לקרוא לציבור קריאה אחרת שהרי הציבור שהיה כאן למחר ישמעו אותה קריאה במקום אחר ואפשר דבעינן קריאה אחרת בכל יום ולכן היה ראוי לחזור ולקרא קריאת היום בפרשת קדש.

מעשה שהיה בבית המדרש בשבת פרשת וירא במנחה התחיל הבעל קורא לקרוא פרשת תולדות במקום פרשת חיי שרה ואמר לו לחזור לפרשת חיי שרה ונסתפקו הלומדים בזה שמו יקראו בפרשת תולדות שיוצאים גם בקריאה שלא מעניין הפרשה שצריכים לקרות בה.

יבואר אם יוצאין יד"ח קריאה של שני וחמישי בקריאה שאינו מאותו סדר

והנה בעניין זה אם יוצאים יד"ח גם בקריאה שאין הציבור קורא בה נחלקו בזה האחרונים כמבואר במ"ב סימן קל"ה ס"ק ד' שכתב וז"ל ואם טעו וקראו להשלשה קראים בפרשה ראשונה של סדר שבוע העבר או של שבוע הבא לאחר שבוע זה אם הוא מעכב בדעבד או לא, עיין בפתחי תשובה שהביא דעות האחרונים בזה, עכ"ל, ולא הכריע בזה.

והנה בשו"ת בנין ציון (סי' ח') נסתפק השואל שקראו במנחה בשבת מרביעי שבפרשה ונסתפק אם יצאו וכתב שלא יצאו דגרסינן במגילה דף ל"א ת"ר מקום שמפסיקין בשבת שחרית שם קורין במנחה ובשני ובחמישי וכיון שתקנת חכמים היא לקרות במנחה במקום שסיים בשבת לכן כל שלא קרא כתיקון חז"ל צריך לחזור ולקרות בברכה וכתב שם וז"ל וכן הורתי פעם אחת שטעה הקורא וקרא ביום ב' פ' ראשונה של סדר השבוע שעברה וכבר סיים הקריאה שצריך לחזור ולקרות הפ' של השבוע לשלשה קראים והם יברכו כסדר כיון שהקריאה הראשונה הית' שלא כדיון, עכ"ל.

אמנם בפתחי תשובה סימן קל"ה הביא כמה תשובות מהאחרונים דס"ל שיצא וכן הוא בערוך השולחן סימן קלה שכתב וז"ל במנחה ובב' וה' אם טעו וקראו פרשה אחרת מסדרה זו או מאחרת א"צ לחזור ולקרות כיון דאינה עולה לקריאת הציבור שהרי בשבת הבא יקראו מחדש ולא נתקן אלא כדי שלא יהיו ג' ימים בלא תורה ומשום יושבי קרנות ולכן בכל מה שקראו יצאו ידי חובתן ואפילו אם נזכרו באמצע הקריאה כתב דמה שקראו קראו והמותר יקרא במה שנצרך היום לקרות.

ומאחר ובמ"ב לא הכריע בהאי פלוגתא אנו בספיא קיימין ולא ידענא פתרי להאי שאלה, דהנה אי נמיא שהקריאה באותו פרשה מעכבת א"כ חייבין לעבור ולקרא בפרשת חיי שרה ולברך ברכה לפניו משום שהעולה בירך על קריאה של תולדות ולא יצא כמש"כ בשו"ע סימן ק"מ שהמברך על קריאה אחת וצריך לגלול לקריאה אחרת חוזר ומברך ואע"פ שהביא פלוגתא בזה מכל מקום הכריע במ"ב לחזור ולברך.

וא"כ אם אין יוצאין בקריאה אחרת הרי חייב לחזור ולקרא במקום שצריכים לקרוא ולחזור ולברך אבל אם יוצאין יד"ח קריאה גם שלא במקומו א"כ יקרא במקום שהתחיל כדי שלא תהא ברכתו לבטלה ויסיים במקום שהתחיל לקרוא, ואחר כך יקרא עוד שני קראים במקום שצריך לקרוא, אבל מעתה שנסתפק לנו אם יוצאין יד"ח קריאה בקריאה אחרת לא נדע מה לעשות.

יבואר אם יכול לדלג ולקורא בפרשה שצריך לקרוא בו בלא ברכה לפניו

והנה אם היה יכול לקרוא בקריאה שהתחיל בה ולדלג לקריאה של פרשת השבוע ולברך ברכה אחרונה עליה בוודאי יצא לדברי הכל ואין כאן ברכה לבטלה שהרי קרא בקריאת הפרשה ג' קראים ובירך לפניו ולאחריה אלא שכשמדלג לקריאה אחרת שלא בירך עליה הרי צריך לברך שנית כמש"כ השו"ע סימן ק"מ וא"כ הרי בברכתו שנית נמצא שברכה ראשונה היתה לבטלה והרי אם יוצא יד"ח קריאה בקריאה אחרת למה ידלג ויתחייב ברכה לפניו.

* ואע"פ שאמרו בגמ' מגלה שאין מדלגין בתורה מכל מקום הרי מדלגין כדי לקרוא בקריאה המחויבת כמו שמדלגין בד' פרשיות ובמועדים ובחגיגה וא"כ הוא הדין שמדלגין כדי שלא יתא ברכה לבטלה.

אמנם במועדים וכיוצא בהם אין מדלגין אלא בתרי גברי שהם שני עולים אבל בחד עולה אפשר שאין מדלגין אלא לצורך אבל בשעה"צ סימן קמ"ד כתב שמועקיך הדין אין מדלגין אפי' בתרי גברי דלא כפמ"ג וא"כ ע"כ דלצורך קריאה מדלגין הכי נמי אפשר דלצורך שלא יהא ברכה לבטלה מדלגין וצ"ע.

אמנם מה שלא בירך העולה על קריאת קדש היה שלא כדין דאע"פ שבמגן אברהם כתב שאם התחיל לקרוא יכול לקרוא במקום שצריך לקרוא בלא ברכה תחלה מכל מקום קי"ל דלא כמגן אברהם כמבואר בבה"ל שם שכתב דאפי' בהתחיל לקרות אם דילג למקום שצריך לקרות צריך לברך שנית.

בעניין מי שבירך על הדלקת נר חנוכה להדליק נר של שבת אם יכול להדליק נר של שבת על סמך אותה ברכה

נשאלתי במי שהיה עומד להדליק נר חנוכה קודם נר שבת ובירך להדליק נר של שבת אם יכול להדליק נר שבת קודם כדי שלא תהא ברכתו לבטלה כיון שלא כיון על זה.

ולכאורה יש להביא ראיה מהא דבירך ברכת הנהנין על פרי ונפל מידו אינו יכול ליקח פרי אחר ולאכולו שהרי לא בירך עליו והכי נמי בברכת המצוות כל שלא בירך על מצוה זו אלא שאיתקל מילוליה ואמר להדליק נר של שבת לא יצא יד"ח. **וביותר** מצאנו בסימן ר"ס"ו בבירך על הפרי ואחר שאמר אלוקינו נפל הפרי מידו אינו יכול לגמור הברכה על פרי אחר מאחר שתחלת הברכה היה על הפרי שנפל ולא נתכוון לאכול פרי אחר אומר בשכמל"ו ומברך שנית על פרי אחר וחזוין דכל שלא בירך אפי' תחלת הברכה על אותו פרי אינו יכול לשנותו על פרי אחר כ"ש אם גמר הברכה על אותו פרי ונפל ונאבד תו אינו יכול לאכול פרי אחר והכי נמי בברכת המצוות כל שלא נתכוון לאותה מצוה לא פטרה הברכה את המצוה שבירך עליה.

יבואר דבהתחיל לברך על דעת לסיים ברכתו על הציצית יכול לסיים ברכתו על התפילין

אמנם ממש"כ במ"ב סימן ח' ס"ק מ"א בשם הארצות החיים שאם בירך על הציצית וקודם שסיים ברכתו נטלו ממנו הציצית, אם התפילין מזומנים לפניו יסיים הברכה על התפילין שלפניו, נראה דשאני ברכת המצוות מברכת הנהנין שהרי בברכת הנהנין מי שבירך על הפרי ונפל מידו ונמאס אינו יכול לסיים הברכה על פרי אחר כיון שלא בירך תחלת הברכה על פרי האחר, וה"נ כיון שתחלת הברכה לא היה על התפילין איך יסיים הברכה על התפילין.

ועכ"ל דשאני ברכת המצוות מברכת הנהנין, דברכת הנהנין הרי היא מתירה את האוכל והחפץ שבירכו עליו כהנהגה ובאכילה, ולהכי בענין שתחלת הברכה יהא על מה שבירך עליו, משא"כ ברכת המצוות אינו כברכת הנהנין שמתרת לעשות המצוה ולהכי יכול לשנות ברכתו וא"כ הכי נמי יכול להדליק נר שבת על סמך אותה ברכה אע"פ שלא נתכוון לפוטרה.²

ולמשנ"ת נראה לכאורה דבאופן שבירך ברכת הנהנין ונזכר שבירך כבר אותה ברכה, או שהוא יום צום ואינו יכול לאכול אכתי יכול לסיים ברכתו על הציצית או על התפילין, דבזה ליכא חסרון שתחלת הברכה לא היה על הציצית שמתעטף בו או התפילין שלובש, שאין הברכה אלא ברכה כללית על המצוות וכמשנ"ת.³

יבואר דגם בברכת המצוות הברכה היא על הדבר מצוה שמברך עליו

אמנם לכאורה נתבאר בכמה דוכתי דלא שאני בין ברכת המצוות וברכת הנהנין, דהנהגה בכ"ו ושו"ע סימן ק"מ ס"ג, הביא בשם האבודרהם שאם בירך העולה על התורה במקום שהראוהו שצריך לקרות, ואחר ברכתו הוזכרוהו שצריך לקרוא פרשה אחרת וגילו ס"ת למקום שצריך לקרות, י"א שאי"צ לחזור ולברך וי"א שצריך, ובמ"ב שם ס"ק י"א כתב דכתבו האחרונים דנהגין למעשה שחוזרין ומברכים, ומקורו של האבודרהם שחוזר ומברך הוא מהירושלמי שהובא ברא"ש פ"ו מברכות סימן כ' וז"ל רבי זירא בעי האי מאן דנסיב תורמוסא ונפל מידיה מהו לברוכי עליה זמן תנינות, ע"כ, וילפינן מהא דכיון דבתחלה בירך על הס"ת על דעת לקרוא במקום אחד ואח"כ רוצה לקרות במקום אחר שלא היה דעתו מתחלה לכך חוזר ומברך.

ומבואר דגם ברכת המצוות הברכה היא על החפצא של המצוה שרוצה לקיים בה המצוה, דאי נימא דהברכה בברכת המצוות היא ברכה כללית על המצוה ולא

² ואפשר שגדרה של ברכת המצוות הוא כמו שמוכרח בכמה דוכתי שהברכה היא מעלה בהמצוה עצמה וכמש"כ הריטב"א פסחים דף ז' ע"ב בסוד"ה "כל המצוות" בטעמא שצריך לברך ברכת המצוות עובר לעשייתו, וז"ל כדי לגלות ולהודיע שהוא עושה מפני מצוות השי"ת, וא"כ לא דמי לברכת הנהנין שהוא ממיר האוכל באכילה ע"י הברכה והוא לא התיר את הפרי השני, ולהכי שפיר מהני גם כשתחילת הברכה היה לשם ברכת הציצית ורק בסוף הברכה סיים על התפילין שפיר מהני שאין הברכה על התפילין גופא שמניחן אלא על מצוות השי"ת שצוה על התפילין ולהכי אי"צ שתחילת הברכה יהיה על תפילין אלו שמניחן ושפיר מהני לסיים הברכה על התפילין.

³ ויש לעיין לפ"ז דהנהגה במ"ב סימן רצ"ו כתב דה"ה בשעת ברכת המצוות צריך להחזיק המצוה בידו בשעת הברכה כמו בברכת הנהנין, ולכאורה אי נימא דאין הברכה מתרת המצוה כברכת הנהנין למה צריכים לאחוז המצוה בשעת ברכה, אמנם אפשר דהתם טעמא אחרניא איכא וכדאיתא במנחות דף ל"ו תפילין מאיתני מברך משעת הנחה עד שעת קשירה ולא לפני הנחה כמש"כ ה"ה והראשונים משום דבעינן שתהא הברכה עובר לעשייתו ולא עובר דעובר, ולפ"ז מה דבעינן לאחוז המצוה בזמן הברכה אינו כמש"כ הלבוש בברכת הנהנין שהוא משום דבעינן שיכוון בשעת

ובאמת היה יכול לומר לקרוא בפרשת אם כסף תלוה עולה אחד, ואחר כך יקרא עוד ב' עולים בפרשת קדש, ובוה בוודאי יוצאים בזה יד"ח קריאה שהרי קראו מעניני היום וגם אם החליפו הקריאה יצאו כמשנ"ת במ"ב סימן ת"צ.

על הדבר שבו נעשה המצוה, א"כ מה לי שבירך על העמוד הזה שבס"ת ורוצה לקרות עמוד אחר ס"ס בירך על התורה, ומוכרח דגם בברכת המצוות הברכה היא על אותו דבר שרוצה לעשות בו המצוה, ולא שני לן ברכת המצוות מברכת הנהנין בזה. **וא"כ** צ"ב מש"כ הארצות החיים דברכת תפילין וציצית יכול לסיים ברכתו על התפילין אף שתחלת הברכה היה על הציצית, וצ"ע.

יבואר דמה שאינו יכול לסיים הברכה על פרי אחר, משום שלא שינה ממה שהיה דעתו בתחלת הברכה

ולכאורה היה נראה לומר בזה טעמא אחרניא אמאי ס"ל להרא"ש ולהשו"ע סימן ר"ו שכשבירך על פרי אחד אינו יכול לסיים ברכתו על פרי האחר, כמו דקי"ל דהכל הולך אחר החיתום, בפתח דחמרא וסיים בדשיכרא, [בסוגיא דברכות דף י"ב ע"א], דנראה דהא דקי"ל דהכל הולך אחר החיתום, אף שתחלת הברכה היה על דעת ברכת היין מ"מ כיון דסיים שהכל נהיה בדברו יצא משום שסיום וחיתום הברכה גוררת את תחלת הברכה להיות כסופה וכלשוננו של הרשב"א ברכות דף י"ב ע"א דכי הוי כתיקנא אינרא פתיחתה בבתרא.

וכל זה שייך היכא דסיום הברכה וחתימתה היה שלא כפתיחתה, כמו ההיא דפתח אדעתא דחמרא שהוא יין וסיים ברכתו שהכל נהיה בדברו בזה אמרינן דכיון דסיום הברכה היה שהכל נהיה בדברו גורר סיום הברכה את תחלת הברכה להיותה ברכת שהנ"ב, משא"כ כשתחלת הברכה היה על דעת לברך בורא פרי העץ על פרי זה וסיים הברכה על פרי עץ אחר כיון דהסיום וחיתום הברכה היה כמו שהיה דעתו בתחלה ולא נשתנה סוף הברכה מתחלתה, בזה אין כח בסיום הברכה לגרור את תחלתה להיות כתקונה, ולהכי לא מהני להרא"ש לסיים הברכה על פרי העץ האחר שמכיון שאין הסיום שונה מתחלת הברכה הרי נשאר תחלת הברכה על פרי הראשון ולא מהני להפרי האחר שרק סיום הברכה היה כתקונו. דלא מהני כשסיום הברכה לחוד כתקונה אלא אי מהני לגרור פתיחתה בתרא אבל כשאני יכולה לגרור פתיחתה בתרא לא מהני תחלת הברכה על פרי האחר משום שלא היה כתקונה.

ולפ"ז אתי שפיר מש"כ הארצות החיים דכשבירך ברכת הציצית ונטלו ממנו הציצית יכול לסיים בברכת התפילין ויניח תפילין, משום דכיון דהסיום והחיתום היה בברכת התפילין הרי חתימת הברכה גוררת פתיחתה למהוי כותנה, ושפיר חשיב כולה כברכת התפילין ולא דמי למי שהתחיל לברך על פרי העץ ונפל מידו אחר שאמר אלוקינו שאינו יכול להמשיך הברכה על פרי אחר, משום שבסיום הברכה לא שינה הברכה מכפי שהיתה בתחלה כדי שתגרור פתיחתה אחריה, ופשוט¹.

ולפ"ז לשנות הברכה על פרי אחר שברכתו האדמה, או על דבר שברכתו שהכל, שפיר יכול לשנות הברכה דבזה שפיר חתימת הברכה גוררת פתיחתה, וכן בעובדא דהאשל אברהם שהתחיל הברכה כדי לסיים יוצר אור שפיר יכול לסיים הברכה בברכת הנהנין דכיון דמשנה את סיום הברכה, בזה אמרינן דחתימתה גוררת את פתיחתה להיותה כחתימתה ומהני².

ולפ"ז הכי נמי בגדון דידן כל שבירך ברכה שלימה על חפצא של מצוה אחרת בוודאי לא עלתה לו ברכה זו כלל וצריך לברך שנית להדליק נר של חנוכה ולא יוכל להדליק נר של שבת על סמך ברכה זו.

יבואר מה הדין בהתחיל ברכת המפיל במקום על המחיה

והנה נשאלתי במי שנתכוון לברך ברכת על המחיה על המזונות שאכל ובטעות התחיל לברך ברכת המפיל במקום על המחיה אם יגמור על המחיה שנתכוון לברך או שיגמור המפיל שהתחיל בה וילך לישון בלא ברכת על המחיה ויבקש שיעוררוהו לברך על המחיה.

הברכה על מה שמברך שהרי בברכת המצוות אין הברכה מתירתו כברכת הנהנין דעלמא, אלא טעם אחריות כמשנ"ת.

¹ אמנם יעויין בהלכות קטנות חלק ב' סימן קנ"ג שכתב שיכול לגמור ברכתו על ציצית אחרים וא"כ מבואר שגם אם לא שינה ברכתו יכול לגמור ברכתו על ציצית אחרת וא"כ ע"כ צ"ל שברכת המצוות שאני וצ"ע.

² ויש שהעירו דלפ"ז יצא לדינא דבבירך על פרי העץ ברוך את ד' אלוקינו מלך העולם ונפל מידו ויש לפניו פרי אחר ולא סגי שסיים עליו בורא פרי העץ וכמשנ"ת שפיר יוכל לסיים עליו בורא פרי האדמה ושינה הברכה מכפי שהיה בתחילה ויוצא בדיעבד בברכתו ולא תהא ברכתו לבטלה, וצ"ע אם סגי בהכי לתקן שלא תהא ברכתו לבטלה, וצ"ע.

ואף שתהא ברכתו בדיעבד ולא לכתחלה, מ"מ לכאורה כדי שלא תהא ברכתו לבטלה עבדינן אפי' ברכה בדיעבד ויוצא בזה, ויותר מזה חזוין בארצות החיים הנ"ל דאמרינן שסיים ברכתו על התפילין אע"פ שהוא ספיאק ובעיא דלא אפשרא בברכות יד"ב אי יוצא בברכה זו יד"ח כיון דפתח אדעתא דציצית מ"מ אמרינן ליה לסיים בברכת התפילין שלא תהא ברכתו לבטלה.

ואפשר דעדיפא לסיים על המחיה על המזונות שאכל אע"פ שהתחיל בברכת המפיל ואע"פ שבאופן זה ברכת על המחיה יהא בספק שהרי פתח בברכת המפיל, ובעיני דלא איפשטא היא אם יצא בזה יד"ח כמבואר בשו"ע סימן ר"ו, אבל כיון שחייב בברכת על המחיה ואם ישן הרי אפשר שיפסיד ברכתו שנתחייב בה לגמרי אפשר דבזה יש לומר שייגמור הברכה על המחיה ואע"פ שהוא ספק אם יעלה לו ברכה זו מכל מקום עדיף לסיים על המחיה כדי שלא יפסיד הברכה לגמרי.

אבל באמת נראה שלא יגמור ברכתו בעל המחיה דלא עבדינן ספק ברכה לבטלה אפי' בשביל שלא יאבד ברכתו ושב ואל תעשה עדיף שימשיך בברכת המפיל ויסמוך

על זה שיקום אחר כך לברך על המחיה שהרי גם השתא אם יגמור ברכתו הוא בספק ברכת על המחיה וא"כ עדיף שייסמוך על מה שיקום אחר כך ולא יברך השתא מספק שהרי השתא תהא ברכתו ספק ברכה וגם ספק ברכה לבטלה ועדיף מאשר שיהא לו ספק אם יברך על המחיה ולא יכנס בספק ברכה לבטלה וצ"ע.

ובגוף השאלה אם יברך על המחיה אחר המפיל כבר נחלקו בזה קמאי דהנה באגרות וכתבים להחזון איש מאת מרן הגר"ח פרק ג' כתב דלא יברך אשר יצר אחר המפיל אבל בשו"ת התעוררות תשובה סימן קכ"ח כתב לברך אשר יצר אחר המפיל ובאחרות רבינו כתב בשם הקהלות יעקב שהתיר להתפלל ערבית אחר המפיל וצ"ע.

בעניין עניית אמן אחר ברכת בונה ברחמינו ירושלים אם צריך לומר ברכת אשר נתן להשלים רצה של אמן בברכה"מ

ונראה דהר"ם ס"ל דלא דמי לתחנונים מפני שאין ברכה רביעית שייכה להבמה"ז כלל אלא ברכה בפנ"ע וכמש"נ מרש"י, אך הראב"ד ס"ל דתיקונה בתורת חלק מבמה"ז, וא"ש היטב דהר"ם לשיטתו דלא הוי חלק מבמה"ז ולא דמי לתחנונים שאחר התפילה וכמש"נ לעיל, ועי' רש"י (ברכות מ"ט:): שכ' כהרמב"ם, ולמש"נ א"ש היטב דרש"י לשיטתו דל"ה מבמה"ז וכנ"ל.

ולפ"ז להראב"ד דברכה רביעית דמי לתחנונים הרי דס"ל שברכה רביעית הוא חלק מברכת המזון ואפ"ה עונין אמן אחר בונה ירושלים משום שהוא סיום ברכות של תורה וא"כ אפשר דלשיטתו שפיר יענה אמן אחר בונה ירושלים משום שאע"פ שצריך לברך ברכת אשר נתן מ"מ הרי סיים ברכות של תורה ועונה אמן אחר בונה ירושלים.

ונשאלתי באחד ששכח לומר רצה או יעלה ויבוא בברכה"מ ונזכר כשעמד בברכה שלישית כשאמר בונה ברחמינו שדינו לומר אחר ברכה שלישית ברכה בפני עצמה אשר נתן לנו שבתות למנוחה וכו' אלא שנסתפק אם יאמר אמן אחר ברכת בונה ירושלים שהרי מה שאנו אומרים אמן משום שהוא סיום של ברכת המזון דאורייתא והרי סוף סוף עדיין לא סיים ברכת המזון שהרי צריך לברך ברכת אשר נתן כדי להשלים רצה ששכח ואפשר דלא חשיב כסיים הברכה אכן אפשר לומר שכל שסיים ברכה דאורייתא הרי הוא עונה אמן על ברכת בונה ירושלים מאחר וחזוב ברכה זו אינו אלא מדרבנן להכי יענה אמן אחר בונה ירושלים.

ובפשוטו נראה דכל שסיים ברכות דאורייתא עונה אמן ואע"פ שאכתי לא סיים הברכות שצריך להשלים ההזכרה שחיסר, מכל מקום אע"פ שלא אכל אלא כזית גם כן עונה אמן משום שצריך חזוב ברכות אלו הוא מן התורה להכי גם אם באכילה זו לא נתחייב בברכה"מ מן התורה הרי הוא עונה אמן אחר ברכת בונה ירושלים והכי נמי כל שסיים הברכות שהם של תורה ובעלמא הוא סיום ברכות של תורה ואומר אחריהם אמן ואע"פ שאכתי לא סיים הברכות אבל בעלמא הם סיום ברכות עונה אחריהם אמן.

יבואר דנחלקו הראשונים אם ברכת הטוב והמטיב הוא חלק מברכת המזון

שוב העירני בני יקירי הגאון ר' יעקב שליט"א דהנה הרמב"ם (הל' ברכות פ"א הל' י"ז) כתב וז"ל ולמה יענה אמן אחר בונה ירושלים והרי אחריה ברכת הטוב והמטיב, מפני שברכה זו בימי חכמי משנה תקנה וכאלו היא תוספת, אבל סוף עיקר הברכות של ברכת המזון היא בונה ירושלים, ונראה מדבריו שאינו מברכת המזון כלל ולכן עונין אמן אחר בונה ירושלים, שברכה זו תקנה על הרוגי ביתר אבל אינו מברכת המזון.

וכן נראה ממש"כ רש"י ברכות דף מ"ו דברכת הטוב והמטיב לאו סמוכה לחברתה היא שאינה מבמה"ז אלא הרוגי ביתר שניתנו לקבורה תיקונה, משמע דר"ל דלא תיקנה בתורת חלק מבמה"ז עצמה אלא ברכה בפנ"ע היא להודות על הרוגי ביתר, רק שתקנה לברכה אחר בהמ"ז.

ולדבריו בנדון דידן שצריך עדיין לומר ברכת אשר נתן לנו שבתות למנוחה שהוא מברכת המזון לא יאמר אמן עד אחר ברכת אשר נתן.

והנה ברמב"ם פ"ב מברכות ה"ב לגבי שכח הזכרה בבהמ"ז בשבת ויו"ט דאם לא התחיל ברכה רביעית אומר ברוך וכו' ואם התחיל ברכה רביעית חזר לראש, והראב"ד השיג עליו דברכה רביעית לא גריעא מתחנונים שאחר התפילה דאם נזכר בתחנונים כ"ז שלא עקר גלגול חזר לעבודה ואינו חוזר לראש והכ"נ מאחר שתיקנו ברכה רביעית הרי עדיין לא סיים בהמ"ז וחזר לבונה ירושלים.

בעניין מי שענה ברכו והתחיל לברך אשר יצר אם לסיים הברכה או לשנותו לאשר בדבריו מעריב ערבים

שאומר משיב הרוח אחר ברכת מחיה המתים מכל מקום מאחר שהרבה ראשונים פליגי עליה לכן כדי שלא תהא ברכתו בספק יאמר למדני חוקיך ויחזור לתחילת אתה גבור ויאמר משיב הרוח במקומו, וחזוין דכדי שלא תהא ברכתו לבטלה ואפ"י ספק לבטלה התירו לומר למדני חוקיך, והרי בלא"ה לא שרינן לומר למדני חוקיך כגון במקום שאמר ברוך אתה ד' במקום שאין מחזירין אותו דלא שרינן ליה לומר למדני חוקיך באמצע שמונה עשרה משום הפסק וכמש"כ הריטב"א בתענית דף ג' ע"ב בשם הצרפתים אבל במקום חששא דברכה לבטלה הרי הוא אומר למדני חוקיך, והכי נמי שרי לגמור הברכה שהתחיל בה כדי שלא תהא ברכתו לבטלה.

ונשאלתי במי שענה ברכו בערבית והתחיל לברך אשר יצר אם לסיים הברכה או לשנותו לאשר בדבריו מעריב ערבים כדי שלא להפסיק באמצע הפרק בברכת אשר יצר שהרי כתבו האחרונים דאחר ברכו הרי הוא באמצע הפרק שאסור להפסיק ולברך אשר יצר.

ונראה דכדי שלא יהא לבטלה מותר להמשיך אפי' באמצע הפרק שהרי אפי' באמצע שמונה עשרה התירו לומר למדני חוקיך כמש"כ המ"ב בסיומן ק"ד לעניין מי ששכח משיב הרוח בימות הגשמים ונזכר לאחר ברכת מחיה המתים אם לא אמר אלא ברוך אתה ד' יסיים למדני חוקיך, ואע"פ שהשו"ע שם פסק כראב"ה

בעניין אם המלאכים המלווין לאדם בשבת הם המלאכים המלווין לאדם כל השבוע

יהודה אומר שני מלאכי השרת מלווין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו אחד טוב ואחד רע וכשנא לביתו ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומסתו מוצעת מלאך טוב

במשנ"ת בגליון הקודם במעלת המתפלל בית הכנסתו העירני ידידי ש"ב הגאון המופלא ר' משה מעט שליט"א בהא דאמרנו בשבת (דף ק"ט:): תניא רבי יוסי בר

ובבתייהם אשר סרוחים על ערשותם ומי יודע כמה קליפות ומזיקות שם נולדו ואם עתה דר שם אדם כשר מי יודע לפני כמה שנים מי היה דר שמה הכי שם תהא תפילתו נשמעת ובמקום שמדבר כל היום נדברים איש את רעהו שפת חלקות ושקרים ולשון הרע וליצנות שם מתפללים משא"כ

י' וראיתי להביא שנית הדברים הנפלאים ממרנא בעל הנודע ביהודה בדרושי צ"ח דרוש ד' לעשרת ימי תשובה כתב בתו"ד וז"ל כי עיקר התפילה נשמעת על ידי קדושת המקום ובעונותינו הרבים נתפשט המנהג הרע לעשות מנינים איש איש בביתו קטן כגדול אין מוחה ואין מעכב

אומר יה' רצון שתהא לשבת אחרת כך ומלאך רע עונה אמן בעל כרחו ואם לאו מלאך רע אומר יה' רצון שתהא לשבת אחרת כך ומלאך טוב עונה אמן בעל כרחו, ע"כ, ומבואר דהמלאכים מלוין לו לאדם כשבא מבית הכנסת לבית ומשמע שאם אינן חוזרין מבית הכנסת אין זוכין לברכת המלאכים שאינו צריך לווי והוא פלא.

ובאמת הוא מדוקדק מאוד בגמ' שם שהרי אמרו שם אמר רב חסדא אמר מר עוקבא כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכלו שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם מניחין ידיהן על ראשו ואומרים לו וסר עונך וחטאתך תכפר, ע"כ, וזוהו לא אמר דווקא בבית הכנסת אלא כל האומר ויכולו בערב שבת זוכה לברכת המלאכים של וסר עונך וחטאתך תכופר, וע"כ דבבית שבת באין מלאכים אחרים ללותו מבית הכנסת לביתו כדי לברכו מלבד המלאכים המלוין אותו תמיד.

ועוד נראה שהמלאכים שמלוין לאדם מבית הכנסת לביתו הם מלאכים אחרים מאלו שמברכין אותו על שאמר ויכולו שהרי במי שאומר ויכולו אמרו שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם ונראה שהם המלאכים שמלוין לו לאדם תמיד אבל מי שחוזר מבית הכנסת לביתו זוכה לשני מלאכים אחרים שמלוין אותו והם מברכין אותו.

וכבר העירו מה שאנו נוהגים לומר שלום עליכם בבית שבת למלאכים אע"פ שכתב בשו"ע ריש סימן ג' שלא נהגו לומר התכבדו מכובדים כשנכנס לבית הכנסת אע"פ שהוא דינא דגמ' משום שהוא יורה לומר שמלאכים מלוין אותו תמיד ולמשנת לא קשה שהרי מה שאנו אומר התכבדו מכובדים הוא משום שהוא יורה לומר שמלאכים מלוין אותו תמיד אבל המלאכים שמלוין אותו מבית הכנסת לביתו הם מלאכים שמגיעים בבית שבת לכבודו של שבת לברכו על שהוא מכבד את השבת וזה אינו יורה לומר אומרים להם שלום עליכם.

וכן נתבאר בשו"ת שלמת חיים לוקני מרנא הגר"ח זונפלד זצ"ל סימן י"א שנשאל בענין מש"כ בשו"ע (או"ח ריש סי' ג') לענין התכבדו מכובדים דעכשיו לא נהגו לאומרו והטעם דאין אנו מוחזקין לחשובים שליום המלאכים, ושאל השואל שהרי בבית שבת מבואר דשני מלאכי השרת מלוין לו לאדם מביהכ"ל לביתו וזוהו מוחזקין כולם

שהמלאכים מלוין אותן לביתם וא"כ אם יכנס לבית הכנסת בדרך מבית הכנסת לביתו שיצטרך לומר התכבדו מכובדים וענה לו מרנא הגר"ח זצ"ל שהתכבדו מכובדים לא תיקנו אלא למי שכל היום מלוין אותו ואנחנו אין אנו בגדר זה אבל המלאכים המצווים ללוות בעש"ק פשיטא שלא ילווהו לביהכ"ל כי גם הם יודעים מה שמוטל עליהם לעשות ע"כ.

וצ"ע אמאי לא מלוין לו מלאכים אלא מי שבא מבית הכנסת דווקא וכי בעינן קדושת בית הכנסת לזה.

והנה כמה שאומרים שלום עליכם למלאכים בבית שבת מבואר שאינם המלאכים המלוין לו לאדם תמיד שהרי הם נמצאים עמו בכל עת אלא מלאכים אחרים הם, וכן ראיתי בשו"ת דברי יציע ח"א סימן קכ"ג שכתב כן דמה שאומרים שלום עליכם אע"פ שהמלאכים מלוין לאדם תמיד הוא משום שהם מלאכים אחרים ולהם אומרים שלום עליכם.

וכתב עוד שידוע שהחת"ס לא אמר שלום עליכם בבית שבת וכמו שלא אמר התכבדו מכובדים וכמבואר מנהג חת"ס פ"ה סעיף ו' ויעו"ו עוד דבספר מור וקציעה האריך הרבה בענין שלכל אדם מלוין שני מלאכים גם אם אינו נוהג כשורה ואינו יורה לומר שמלאכים מלוין אותו משום דמשמע טובא בכמה דוכתא שלכל אדם מלוין אותו ב' מלאכים ואפ"י מי שאינו חסיד עיי"ש, ולדידיה צריך לומר דמה שאומר שלום עליכם בבית שבת משום שהם מלאכים אחרים וכו"ל.

ושמעתי שהרי מסטמאר ר' יואל זצ"ל נשאל אם בבית שבת שחל להיות בשבת אם לומר שלום עליכם קודם או להזמין האושפזין קודם ואמר שבפשוטו היה

צריך לומר שלום עליכם משום שהוא אלא באמת המלאכים שמלוין לו לאדם הם הנבראים ממעשי עשה בשבת ימי המעשה והמלאכים שנבראו בימים שקודם סוכות שהם ערב יום הכפורים ויום הכפורים והימים המקודשים שבין יום הכפורים לסוכות מלאכים אלו לא היו מעולם ואינם תדירין ולכן אפשר להזמין האושפזין קודם.

בביאור הפסוק ויעתר יצחק לד' לנכח אשתו

בתפילתו שגם בזה הוא נהר שרועה שתה' תפילתו במקום מיוחד וכיון שכל כך הוא אורב התפילה ודאי מידת ענה יש בו כדי שתה' תפילתו מקובלת לפני המקום וכו' ע"כ, א"כ ה"נ אם רוצה דוקא להתפלל עם עוד אחד הרי דלא סומך על תפילתו בלי שעוד אחד מתפלל והו' מנחת ענה לכן תפילתו יותר נשמעת.

וכבר נתבאר בגליון הקודם שכל המתפלל בבית הכנסת או המתפלל עם הציבור יש בו מנחת הענה וההנחה שאינו סומך על תפלתו שתתקבל אלא בבית הכנסת עם הציבור ולכן תפלתו נשמעת ביותר משום שכל שמכניע עצמו יותר מתקבלת תפלתו.

בענין השלימות של יעקב בתורתו ובמצוותיו

למקום פלוני וכתב לו התחייב בזה"ל מודה אני ח"מ בדבר הד' חביות יין שקנה ראובן ממני מחובי אני להביא כל הוצאתי למקום פלוני בשלימות בלי שום חסרון ואם התקלקל ח"ו הושקו' שקורין ריפ"ן או החביות הכל על אחריותי ובאם הודיר נתנשך ע"י העגלנים והלוקח אינו רוצה לקבל היין ותובע כל המעות מהמוכר באשר שנתחייב להביא היין בשלימות והמוכר אומר שלא קיבל אלא להביא במלואו וטובו שלא ישבר אבל אחריות הנשך לא קיבל מאחר שכבר קנה היין והיין ברשות הלוקח.

וכתב בסוף דבריו שהמוכר קיבל להביא בשלימות היין על אחריותו אין בכלל זה אלא אחריות שבירה ושפיכה ולא נשך. ויש להביא ראי' ממתניתין דסוף פ' טבול יום דתנן התורם את הבור ואמר הרי זה תרומה על מנת שתעלה שלם מן השכר ומן השפיכה אבל לא מן הטומאה רבי שמעון אומר אף מן הטומאה והרמב"ם פ"ד מהלכות תרומה פסק כ"ל שמעין מזה היכי דאיתו בתנאי ע"מ שמעלה שלם ה' כוונתו דוקא על שפיכה ושבירה ולא על הטומאה הבא במקום אחר ה"נ בענין שלפניו דלא התנה המוכר אלא על שפיכה ושבירה אבל לא על נשך ולפי זה לא מבעי' היכי שכבר קיבל המוכר מעות שאינו צריך להחזיר אלא אף אם עדיין לא נתן הלוקח המעות דמחובי לשלם מכח מתנתו דלעיל ע"כ"ל.

וזהו לא כבדתי כי ידוע שהתפילה היא במקום תמידין שה עולות לא הבאת לי שלא הביא קרבנו למקום השכינה בבית הכנסת רק התפלל בביתו ובדאי שהתפילה נפסלת בפסול חוץ למקומה וזהו דבחיך בשעה שהוא נזבח בשעת מיתתו גם כן לא כבדתי כי אין הנשמה עולה למעלה כי אפס מקום לעלות ומכ"ש אותן שבאים לבית הכנסת ומשיחין שיחה בטלה ורוב י' עם בעלי הבית המדרש שפקרו בדבר הרבה ע"כ"ל.

י' וזהו (פרשת ויקהל דף רז עמוד ב) איתא בענין הקידוש ואמירת ויכולו וז"ל בעי בר נש למסדה סהודותא דא בחדוה ברעותא דלכא לאסדה קמי מאריה דמהימנותא, וכל מאן דיסהיד דא וישויה לביה ורעותיה לדא מכפר על כל חוביו, עכ"ל.

ושמעתי שאמרו להגר"י קמנצקי זצ"ל על דרך הרמז שכתב ויאמר המלך לאסתר במשתה היין, הכוונה שמלכו של עולם אומר לכנסת ישראל במשתה של פורים מה שאלתך ויתן לך והיינו שכל הבקשות מתמלאות במשתה היין של פורים, ואמר הגר"י קמנצקי שהמלך פירשו דרך רמז ואסתר דא רמז, אבל משתה היין פירשו כפשוטו הרי אפשר שגם משתה היין הוא גם כן רמז לענין אחר לפי הסבר זה, ואפשר שהוא משתה יין של תורה וכדומה, ואם כן הוא הדין בענין דידן הרי גם לחם לאכול על דרך הרמז אפשר הדמונה ללחמה של תורה וכו'.

ויעתר לנכח אשתו משמע שהתפלל במזמון בזמן ובמקום אחד, והנה יש להעיר כשנשנה התפילה ביחד אין זה תפילת ציבור ומה המעלה להתפלל שניהם יחד ועי' דרשות הר"ן דרוש ב'.

ואפשר לבאר בזה דהנה בהגהות החת"ס על שו"ע או"ח ק"ב שחנה עמדה להתפלל בתוך ד' אמות שישב עלי ועשתה כן ממני שהוא סוטה נפלאה להתפלל בצד הצדיק ע"כ, ולכן התפללו שניהם זה לזכות זה כדי שישמרו על תפילת שניגודם.

ובספר תפארת בנימין כתב שהגר"י ברי"ם סיפר בשם הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל שדרשו היה להתפלל בימות החול בביבנ"ס של ר'

ושבתי בשלום אל בית אבי וברש"י שלם מן החטא, וצריך ביאור אמאי פירש לחם לאכול כפשוטו ובגד ללבוש כפשוטו, וקרא דושתת בשלום פירש שלם מן החטא שלם מן כפשוטו.

ובספר דברי דוד לבעל הט"ו על התורה פירש על פי מה שאמר חז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, ונראה דהיה קשה לרש"י שאמר כל הדברים המיוחסים להקב"ה, ועתה י' לחם לאכול ובגד ללבוש, וכאן אמר ושבתי בשלום אל בית אבי ולא אמר והשיבני אל בית אבי אלא ע"כ שהכוונה שלא יבא לידי חטא ולא כפשוטו שלא ידע ניווק ודבר זה אינו תלוי בכיכול בהקב"ה, עכ"ל.

ושמעתי מהגאון ר' אהרן דוד דונט שליט"א שסיפר על אדם ששלח את בנו לצבא רוסיה, ונדר שאם בנו יחזור בשלום יתן ספר תורה לביה"כ, ולבסוף חזר בנו שלם בגופו אבל נישא לנכרית רח"ל, ונסתפק אביו האם מה שנדר שיחזור בשלום או גם שלום מן החטא או לא, והלכו לרבה של אותה העיר והוא פסק שהוא מבואר במנשה בשלוח טבול יום, התורם את הבור ואומר הרי זה תרומה על מנת שתעלה שלום מן הבור, פ' אדם שיש לו בור מלא יין או שמן ורוצה להעלות חבית מתוך הבור ואינו רוצה שתפול החבית לתוך הבור ויהיה הכל מדומע, ולכן אמר הרי זה תרומה, על מנת שתעלה שלום מן הבור, ות"ק אמר שלום מן השפיכה ומן השבירה, ואם נשפך או נשבר לא חל תרומה כי זה

בית הכנסת המקודש מעולם ונבנה בקדושה לשם בית הכנסת ולא עוד אלא שנעשה הטפל עיקר שפחה כי תירש גבירתה והמנינים מלאים ובתי נכסיות ריקנים מאין איש ובמנינים מלאים בחורים וכו' ע"כ.

ובדרוש ה' כתב וז"ל כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס לתוכו להתפלל נקרא שכן רע ברכות דף ח' ע"א ואף שמתפלל במקום איזה בית במנין שאינו דומה קדושת בית הכנסת שהוא מקדש והקב"ה מצוי בו וכשאדם נכנס לבית הכנסת יצר הרע נעקר מליבו ודומה לקדושת ארץ ישראל למעלה עולה למעלה במסלול העולה בית אל כי השר אין לו שליטה על ארץ בית הכנסת משא"כ כשמתפלל בבית שחסר כל המעלות ומכל שכן אם מתפלל ביהודי בלי מנין שאז עונשו מרובה וכו' ע"כ.

ובדרוש י"ז האריך הרבה וכתב וז"ל והנה הרבה מבני הקהילה שמתפללים ביחיד ומואסים בחיים ורגליהם ירדו מות לרע ירצו ולא יגעו ולילך לבית הכנסת יגעו והנה כבר הוכחתי ואמרתי שבודאי בשעת מיתתו של אדם הנשמה רוצה לעלות למעלה ע"י מנחות ק"י ע"א ובתוס' שם והנה הנשמה אם היא זוכה לעלות למעלה עולה היא דרך בית הכנסת ומיכאל הכהן הגדול העליון מקריב אותה למעלה אבל שכל ימיו או רוב ימיו לא בא לבית הכנסת איך תעלה נשמתו דרך שם והמקום הזה הוא לו מוצא עון ונשמתו מושטטת בין הקליפות וזה שאמר הכתוב לא הבאת לי שה עולותך